

Utrikesutskottets betänkande 2018/19:UU9

Strategisk exportkontroll 2018 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen lägger regeringens skrivelse Strategisk exportkontroll 2018 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden till handlingarna. Utskottet föreslår vidare att riksdagen avslår alla motionsyrkanden som behandlas i betänkandet.

I betänkandet finns en reservation (V) och två särskilda yttranden (M, C).

Behandlade förslag

Skrivelse 2018/19:114 Strategisk exportkontroll 2018 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden.

Sju yrkanden i följdmotioner.

Fyra yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2018/19.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Ärendet och dess beredning.....	4
Bakgrund	4
Skrivelsens huvudsakliga innehåll.....	4
Utskottets överväganden.....	5
Krigsmaterielexporten m.m.	5
Skrivelsen	10
Övriga yrkanden	10
Reservation	11
Krigsmaterielexporten m.m., punkt 1 (V)	11
Särskilda yttranden	16
1. Krigsmaterielexporten m.m., punkt 1 (M).....	16
2. Krigsmaterielexporten m.m., punkt 1 (C).....	16
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	17
Skrivelsen.....	17
Följdmotionerna	17
Motioner från allmänna motionstiden 2018/19	18
<i>Bilaga 2</i>	
Motionsyrkanden som avstyrks av utskottet	19

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. **Krigsmaterielexporten m.m.**

Riksdagen avslår motionerna

2018/19:757 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 10,

2018/19:2589 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 11,

2018/19:2903 av Hans Wallmark m.fl. (M) yrkande 36,

2018/19:3099 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkandena 1–5 och

2018/19:3100 av Kerstin Lundgren m.fl. (C) yrkandena 1 och 2.

Reservation (V)

2. **Skrivelsen**

Riksdagen lägger skrivelse 2018/19:114 till handlingarna.

3. **Övriga yrkanden**

Riksdagen avslår det motionsyrkande som finns upptaget under denna punkt i utskottets förteckning över avstyrkta motionsyrkanden.

Stockholm den 4 juni 2019

På utrikesutskottets vägnar

Kenneth G Forslund

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Kenneth G Forslund (S), Hans Wallmark (M), Olle Thorell (S), Hans Rothenberg (M), Markus Wiechel (SD), Pyry Niemi (S), Kerstin Lundgren (C), Håkan Svenneling (V), Björn Söder (SD), Sara Heikkinen Breitholtz (S), Lars Adaktusson (KD), Aylin Fazelian (S), Fredrik Malm (L), Janine Alm Ericson (MP), Magdalena Schröder (M) och Lars Andersson (SD).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta betänkande behandlar utskottet regeringens skrivelse 2018/19:114 Strategisk exportkontroll 2018 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden, följdmotioner som väckts med anledning av skrivelsen samt motioner om strategisk exportkontroll från den allmänna motionstiden 2018/19.

Bakgrund

Detta är den 35:e gången som regeringen redogör för sin politik på exportkontrollområdet i en skrivelse till riksdagen. Den första skrivelsen om strategisk exportkontroll överlämnades 1985. Den senaste skrivelsen om strategisk exportkontroll (skr. 2017/18:114) behandlades i betänkande 2017/18:UU20. Utskottet behandlade i betänkande 2017/18:UU9 regeringens förslag om skärpt exportkontroll av krigsmateriel.

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen redogör regeringen för den svenska exportkontrollpolitiken i fråga om krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden under 2018. Skrivelsen innehåller också en redovisning av den export som har förekommit under året. Dessutom beskrivs samarbetet inom EU och i andra internationella forum i frågor som rör strategisk exportkontroll av krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden. I årets skrivelse har vissa förbättringar gjorts i statistikredovisningen i enlighet med propositionen Skärpt exportkontroll av krigsmateriel (prop. 2017/18:23). Redovisningen har dels utökats med faktauppgifter som inte tidigare publicerats och dels strukturerats om för bättre överskådlighet och tillgänglighet. En annan nyhet är att Inspektionen för strategiska produkter (ISP) i bilaga 3 ger sin egen syn på viktiga tendenser i den svenska och internationella exportkontrollen.

Utskottets överväganden

Krigsmaterielexporten m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om krigsmaterielexporten m.m. Jämför reservationen (V) och särskilt yttrande 1 (M) och 2 (C).

Motionerna

I partimotion 2018/19:757 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 10 anser motionärerna att regeringen bör avstå från vapenexport i sitt exportfrämjande arbete. Enligt kommittémotion 2018/19:2589 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 11 bör lagen om krigsmaterielexport ses över och en analys göras om lagen behöver förtydligas för att motverka olovlig utförelse av vapen. I motion 2018/19:2903 av Hans Wallmark m.fl. (M) yrkande 36 framhålls bl.a. vikten av att delta i det internationella samarbetet på försvarsmaterielområdet och av att Sverige har en strikt exportkontrollagstiftning med noggrann kontroll och uppföljning samt att kontrollen sker i enlighet med gällande lagstiftning, rådande riktlinjer och internationella överenskommelser.

I kommittémotion 2018/19:3099 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkande 1 anför motionärerna att regeringen bör utvärdera utvecklingen i Brasilien och agera för att svenska vapen inte bidrar till kränkningar av mänskliga rättigheter eller skapar instabilitet i regionen. I yrkande 2 anförts att regeringen i kommande skrivelser om exportkontroll, krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden bör redovisa enligt vilken lag exporttillstånd har beviljats. Motionärerna vill även att regeringen ska göra en grundlig utvärdering av det förändrade regelverket efter tre år (yrkande 3). I yrkande 4 och 5 framförs att regeringen ska vidta åtgärder för att vapenexporten till de icke-demokratiska länderna som deltar militärt i Jemenkonflikten inte ska tillåtas och att vapenexportaffärer till Förenade Arabemiraten bör stoppas.

Centerpartiet framför i kommittémotion 2018/19:3100 av Kerstin Lundgren m.fl. (C) yrkandena 1 och 2 att svensk exportkontroll och deltagande i exportkontrollregimer inte ska undergrävas samt att framtiden för svensk forskning inte ska riskeras genom att FN:s kärnvapenförbudskonvention undertecknas.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar inledningsvis, liksom i betänkande 2017/18:UU9, att försvarsindustrin sedan lång tid tillbaka är en central del av den svenska säkerhets- och försvarspolitik. Krigsmaterielexporten stärker den svenska försvarsindustrins möjligheter att bibehålla en hög konkurrenskraftig

teknologinivå och därigenom den kompetens som krävs för att underhålla och vidmakthålla Försvarsmaktens materielsystem. En internationellt konkurrenskraftig teknologinivå bidrar till att Sverige förblir ett intressant land för det internationella samarbetet och medför bättre möjligheter för Sverige att påverka det internationella exportkontrollsamarbetet. Det ligger i Sveriges säkerhetspolitiska intresse att värna ett långsiktigt och kontinuerligt samarbete i materielfrågor med ett antal traditionella samarbetsländer, vilket således bygger på både export och import av krigsmateriel.

Utskottet konstaterar att exportkontrollen syftar till att krigsmateriel endast ska kunna exporteras till mottagarländer som är acceptabla för Sverige. Det nuvarande svenska exportkontrollregelverket består av lagen (1992:1300) om krigsmateriel och förordningen (1992:1303) om krigsmateriel samt de principer och riktlinjer för krigsmaterielexport som har beslutats av regeringen. Lagen anger tillståndsprövningens övergripande villkor, medan de generella principer och kriterier som ska beaktas i prövningen återges i riktlinjerna. Utskottet konstaterar att riksdagen den 28 februari 2018 biföll utskottets förslag till riksdagsbeslut i betänkande 2017/18:UU9, vilket innebär att regeringens förslag om skärpt exportkontroll av krigsmateriel antogs (rskr. 2017/18:163). Det nya regelverket trädde i kraft den 15 april 2018 och har därmed varit i kraft i drygt ett år. Utskottet konstaterar att regelverket följs upp och utvärderas löpande, bl.a. genom riksdagens behandling av regeringens årliga skrivelse till regeringen och genom samråden med Exportkontrollrådet (EKR), och ser i nuläget inte något behov av ytterligare utvärdering eller revidering av regelverket.

Flera yrkanden rör export av krigsmateriel till enskilda länder. Utskottet framhåller att den svenska tillståndsprövningen bygger på en helhetsbedömning med utgångspunkt i regeringens riktlinjer och etablerad praxis. Dessa riktlinjer utgör de principer som regeringen har lagt fast i praxis och som ska vara vägledande vid tillståndsprövningen. Vidare beaktas i tillståndsprövningen kriterierna i EU:s gemensamma ståndpunkt (2008/944/GUSP) och FN:s vapenhandelsfördrag. Den svenska tillståndsprövningen av utförsel av krigsmateriel och annan utlandssamverkan bygger även på en uppdelning av de utrikespolitiska hindren i ovillkorliga hinder och villkorliga hinder. Ett ovillkorligt hinder innebär att en utförsel eller annan utlandssamverkan är utesluten. De ovillkorliga hindren är således hinder som förbjuder export trots att det kan vara påkallat utifrån säkerhets- eller försvarspolitiska skäl. Utskottet konstaterar att ett beslut av FN:s säkerhetsråd, av EU eller av Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) om ett vapenembargo utgör ett sådant ovillkorligt hinder. Utskottet konstaterar vidare att det i ärenden där det inte finns några ovillkorliga hinder ska göras en helhetsbedömning där hänsyn tas till alla omständigheter som är betydelsefulla för ärendet. Förekomsten av ett villkorligt hinder innebär att det finns en presumtion för att tillstånd inte ska ges, men det ska också ställas mot de breda säkerhets- och försvarspolitiska intressen som kan finnas i det enskilda fallet.

I riktlinjerna anges att respekt för mänskliga rättigheter och den mottagande statens demokratiska status utgör centrala villkor vid tillståndsprövningen. Ju sämre den demokratiska statusen är, desto mindre utrymme finns för att tillstånd beviljas. Ifall det förekommer allvarliga och omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter eller grava brister i den demokratiska statusen utgör det hinder för beviljande av tillstånd. I tillståndsprövningen ska det också beaktas om utförseln eller utlandssamverkan motverkar en rättvis och hållbar utveckling i mottagarlandet. Riktlinjerna anger vidare att tillstånd till utförsel av krigsmateriel för strid, eller till annan utlandssamverkan som avser krigsmateriel för strid eller övrig krigsmateriel, inte bör beviljas om det avser en stat som befinner sig i väpnad konflikt med en annan stat, oavsett om krigsförklaring har avgetts eller ej, en stat som är invecklad i en internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt eller en stat som har inre väpnade oroligheter. Enligt riktlinjerna bör tillstånd beviljas för utförsel av materiel som klassificerats som övrig krigsmateriel. Denna presumtion gäller om den mottagande staten inte befinner sig i väpnad konflikt med en annan stat eller har inre väpnade oroligheter, om det i den mottagande staten inte förekommer allvarliga och omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter, om det inte finns grava brister i den mottagande statens demokratiska status och om det inte finns ett ovillkorligt hinder.

Av riktlinjerna framgår även att ett meddelat tillstånd till utförsel ska återkallas om det uppstår ett ovillkorligt exporthinder. Ett tillstånd bör också återkallas om den mottagande staten kommer i väpnad konflikt med en annan stat eller får inre väpnade oroligheter. Riktlinjerna anger även att det undantagsvis bör, i de två senare fallen, vara möjligt att avstå från att återkalla ett tillstånd, om det är förenligt med de folkrättsliga reglerna och med principerna och målen för Sveriges utrikespolitik.

Ett antal yrkanden har koppling till frågan om följdleveranser. Enligt riktlinjerna bör tillstånd beviljas för utförsel av reservdelar till krigsmateriel som tidigare har exporterats eller överförts med tillstånd, om det inte finns ett ovillkorligt hinder. Detsamma bör gälla för speciell ammunition till tidigare levererad krigsmateriel och andra leveranser som har direkt samband med tidigare levererad krigsmateriel. Följdleveranser ska bedömas från fall till fall enligt de förutsättningar som anges i riktlinjerna. Utskottet behandlade frågan om följdleveranser i samband med betänkande 2017/18:UU9 om skärpt export av krigsmateriel. Där konstaterade utskottet att långsiktiga utfästelser behövs för att svensk försvarsindustri ska kunna komma i fråga vid långsiktiga försvarsupphandlingar. Utskottet framhöll även att tolkningen av begreppet följdleverans bör vara restriktiv för att legitimera en fortsatt positiv presumtion för följdleveranser och konstaterade att EKR har en uppgift att vid uttolkningen av följdleveransbegreppet säkerställa att tillståndsgivningen fortlöpande står i samklang med svensk försvars-, säkerhets- och utrikespolitik samt att den sker på ett enhetligt sätt.

Utskottet ställde sig även bakom regeringens förslag till precisering av följdleveransbegreppet, nämligen att det skulle omfatta reservdelar till tidigare

levererad krigsmateriel, speciell ammunition till tidigare levererad krigsmateriel samt andra leveranser som har ett direkt samband med tidigare beviljade tillstånd. Vidare ställde sig utskottet bakom regeringens förslag om att förändringarna inte skulle få retroaktiv verkan, bl.a. mot bakgrund av en strävan efter balans mellan de mottagande ländernas berättigade förväntningar på leveranssäkerhet och det svenska intresset av att vidmakthålla en strikt exportkontroll. Utskottet ställde sig därmed även bakom att den tidigare ordningen skulle fortsatt tillämpas vid provningen av följdleveranser avseende export som redan hade godkänts.

Inspektionen för strategiska produkter (ISP) har till uppgift att självständigt pröva ansökningar om tillstånd i enlighet med regelverket i dess helhet. Inspektionen ska lämna över ett ärende till regeringens prövning om ärendet har principiell betydelse eller annars är av särskild vikt (1 § andra stycket krigsmateriellagen). Ärenden som är av principiell betydelse eller större vikt överlämnas till regeringen för beslut eftersom de riktlinjer som finns inte alltid ger tillräcklig vägledning. Av proposition 2017/18:23 med förslag till skärpt exportkontroll av krigsmateriel framkom att en följd av förändringarna för tillståndsprövningen väntades bli att fler ärenden kommer att behöva överlämnas till regeringens prövning.

Utskottet behandlade frågan om ökad öppenhet och transparens på krigsmaterielexportområdet i betänkande 2017/18:UU9. Utskottet står även fortsättningsvis bakom ståndpunkten att det behöver finnas en viss öppenhet och transparens för att nå en bred förankring av exportkontrollpolitiken i riksdagen och hos allmänheten. Genom ett parlamentariskt deltagande i beslutsprocessen skapas förutsättningar för kontinuitet och långsiktighet i exportkontrollpolitiken när det gäller krigsmateriel och genom ökad öppenhet förbättras möjligheterna till politiskt deltagande och ansvarsutkrävande. Utskottet konstaterar att regeringens årliga skrivelse till riksdagen fyller en viktig funktion när det gäller insyn i frågor som rör exportkontrollen och exporten av krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden. Skrivelsen överlämnades första gången 1985 och har utvecklats under åren. I skrivelsen konstaterar regeringen att redovisningen har utökats med vissa faktauppgifter som inte har publicerats tidigare. Enligt uppgift från Utrikesdepartementet (UD) gäller detta bl.a. förhandsbesked, anbudsunder rättelser, utökad information om utförseltillstånd och mer detaljerad information om följdleveranser till länder utanför EU/Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD). Dessutom har informationen om den faktiska exporten över tid utökats, och mer information ges om export inom varje materialkategori. Vidare har redovisningen strukturerats om enligt kronologisk ordning för att bli mer överskådlig. En ytterligare nyhet är att ISP ger sin egen syn på viktiga tendenser i den svenska och internationella exportkontrollen. En mer genomgående revidering har gjorts när det gäller produkter med dubbla användningsområden (PDA) för att göra statistiken tydligare och mer tillgänglig. Utskottet välkomnar initiativ för ökad transparens och

tillgänglighet, framhåller vikten av att regeringen, som den har aviserat, fortsätter att utveckla skrivelsen i samverkan med ISP och noterar att UD enligt uppgift inte avser att redovisa om det är nuvarande eller tidigare regelverk som har tillämpats vid tillståndsgivningen i kommande skrivelser.

Utskottet vill framhålla att de multilaterala avtalen och instrumenten om nedrustning och icke-spridning av massförstörelsevapen är viktiga uttryck för det internationella samfundets strävan att förhindra spridning av sådana vapen och konstaterar att spridningen kan motverkas genom kontrollen av handeln med PDA. Exportkontrollen är därmed ett centralt instrument som möjliggör för enskilda stater att uppfylla sina internationella åtaganden på icke-spridningsområdet. Utskottet konstaterar att utredningen av konsekvenserna av ett svenskt tillträde till konventionen om förbud mot kärnvapen och remissvaren på utredningen från ISP och Strålsäkerhetsmyndigheten bl.a. pekar på otydliga definitioner och svårigheter med tolkningen av det s.k. hjälpförbudet i konventionen, vilket gör det svårt att analysera konsekvenserna av konventionen för den svenska exportkontrollen. Utredaren och remissinstanserna beskriver även möjliga negativa konsekvenser av konventionen för den svenska exportkontrollen av krigsmateriel och PDA. Utskottet anser att detta är viktiga delar i den övergripande analysen av konventionen och konstaterar att utrikesminister Margot Wallström den 16 maj 2019 informerade utskottet om att regeringen inom kort återkommer med ett ställningstagande i fråga om konventionen, bl.a. på grundval av remissinstansernas synpunkter. Utskottet konstaterar även att mer övergripande frågor kopplade till konventionen behandlas i betänkande 2018/19:UU12.

När det gäller ett yrkande om förtydligande av krigsmateriellagen relaterat till grov brottslighet vill utskottet hänvisa till betänkande 2017/18:UU9. Där konstaterade utskottet att nuvarande sanktionssystem till största delen är straffrättsligt och att det i huvudsak återfinns i 24–30 §§ krigsmateriellagen och 18–23 §§ lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd, förkortad PDA-lagen. När det gäller olovlig utförelse på krigsmaterielområdet tillämpas lagen (2000:1225) om straff för smuggling. Krigsmateriellagen är vidare subsidiär till brottsbalken, vilket innebär att ansvar inte ska dömas enligt krigsmateriellagen om en gärning är belagd med straff enligt brottsbalken. Det straffrättsliga ansvaret enligt krigsmateriellagstiftningen åvilar fysiska personer, t.ex. en företrädare för ett bolag. Ansvaret omfattar såväl allvarliga gärningar, såsom olovlig utförelse och överträdelse av tillståndskrav, som mindre allvarliga förseelser, t.ex. att låta bli att lämna en viss uppgift till tillsynsmyndigheten i rätt tid.

Utskottet konstaterade även att olovlig utförelse av krigsmateriel i dag är kriminaliserad genom lagen om straff för smuggling. Enligt inhämtade uppgifter vilar den svenska vapenlagstiftningen på den grunden att olovlig utförelse av vapen som utgör krigsmateriel bestraffas enligt smugglingslagens

bestämmelser. Rättsliga möjligheter att utdöma straff för den typ av brottslighet som motionärerna vill motverka finns alltså redan.

Mot bakgrund av vad som anförs ovan avstyrker utskottet motionerna 2018/19:757 (V) yrkande 10, 2018/19:2589 (L) yrkande 11, 2018/19:2903 (M) yrkande 36, 2018/19:3099 (V) yrkandena 1–5 och 2018/19:3100 (C) yrkandena 1 och 2.

Skrivelsen

Utskottet har inga synpunkter på skrivelse 2018/19:114 utöver vad som framgår ovan och föreslår därmed att skrivelsen läggs till handlingarna.

Övriga yrkanden

Utöver de yrkanden som behandlas tidigare i detta betänkande finns en motion som är föremål för förenklad motionsberedning enligt de riktlinjer som riksdagen har fastslagit med anledning av Riksdagskommitténs betänkande 2005/06:RS3 och i enlighet med promemorian Förenklad motionsberedning under valperioden 2018–2022 som utrikesutskottet fastställde i oktober 2018.

Utskottet har vid en genomgång och beredning funnit att den motion som återfinns i bilaga 2 inte kan vara aktuell för något tillkännagivande från riksdagen. Efter denna behandling avstyrker ett enigt utskott den motion som återfinns i bilagan.

Reservation

Krigsmaterielexporten m.m., punkt 1 (V)

av Håkan Svenneling (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
 2018/19:757 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 10 och
 2018/19:3099 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkandena 1–5 och
 avslår motionerna
 2018/19:2589 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 11,
 2018/19:2903 av Hans Wallmark m.fl. (M) yrkande 36 och
 2018/19:3100 av Kerstin Lundgren m.fl. (C) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Vänsterpartiet vill att Sverige ska vara ett land som konsekvent står upp för demokrati och folkstyre, ett land som aktivt och konsekvent arbetar för fred och nedrustning samt ett land som fördömer varje brott mot de mänskliga rättigheterna, oavsett var, av vem eller med vilka motiv de begås. Sverige har alla möjligheter att vara ett sådant land. För att nå dit krävs att Sverige slutar beväpna auktoritära regimer, länder som befinner sig i krig och stater som begår grova och omfattande brott mot de mänskliga rättigheterna. Sverige är en av världens största vapenexportörer per capita. Bland köparna återfinns en lång rad diktaturer, krigförande stater och länder som begår grova och omfattande brott mot de mänskliga rättigheterna. När regeringen besöker land efter land som begår kraftiga brott mot de mänskliga rättigheterna och/eller är rena diktaturer i syfte att få dem att köpa svenska vapen agerar den rakt emot det regelverk som reglerar exporten av krigsmateriel och i strid med Sveriges politik för global utveckling och Agenda 2030. Dubbelmoralen i svensk vapenexport blir tydligast i vapenexporten till de stater som krigar i Jemen. Samtidigt som regeringen talar om vikten av demokrati, fred och kvinnors rättigheter beväpnar Sverige krigförande diktaturer som systematiskt kränker kvinnors rättigheter och bombar det jemenitiska folket. Sverige kommer inte med trovärdighet att vara en röst för mänskliga rättigheter någonstans på jorden så länge denna vapenexport fortsätter. Vänsterpartiet har i ett flertal motioner klargjort vår position om den svenska vapenexporten och behovet av ett förbud mot export av vapen till länder som kränker de mänskliga rättigheterna, diktaturer och krigförande stater. Vänsterpartiet är mycket

kritiskt mot regeringens stöd till export av krigsmateriel. Vi menar att regeringens exportfrämjande inte bör inkludera export av krigsmateriel över huvud taget. I synnerhet bör främjandet inte riktas mot diktaturer och krigförande stater, i strid med regelverket för export av krigsmateriel, politiken för global utveckling och Agenda 2030. Vänsterpartiets mål är tydligt. Vi vill se en värld i fred, utan vapen. Därför menar vi att Sveriges vapenexport på sikt helt ska avvecklas.

När riksdagen behandlade propositionen om skärpt exportkontroll för krigsmateriel var Vänsterpartiet det enda parti som ville ha ett absolut förbud mot export av krigsmateriel till diktaturer, stater som kränker mänskliga rättigheter och krigförande stater. Det nya regelverket trädde i kraft den 15 april 2018, nästan sju år efter att riksdagen gjort sitt tillkännagivande om att regeringen skulle återkomma med ett nytt regelverk. Vänsterpartiet var drivande bakom beslutet att skärpa regelverket för vapenexporten, och välkomnade att ett förslag lades fram. Den nya lagstiftningen innebär vissa positiva förändringar när det gäller att tydliggöra regeringens ansvar för krigsmaterielexporten och en begränsning av definitionen av följdleveranser samt viss ökad insyn i exporten. Men när det gäller huvudfrågan menar vi att den nya lagen är otillräcklig och sannolikt kommer att göra liten skillnad när det gäller att begränsa exporten av krigsmateriel till diktaturer, stater som kränker mänskliga rättigheter och krigförande stater, samt när det gäller exportens negativa inverkan på en rättvis och hållbar utveckling. Vänsterpartiet menar att det är upprörande att regeringen på ett drygt halvår kunde genomföra lagändringar som kraftigt begränsade möjligheten för människor att söka skydd undan krig och förtryck i Sverige, men behövde närmare sju år på sig för att lämna förslag om att begränsa försäljningen av de vapen som används till förtryck och tvingar folk på flykt. Det är förslag som dessutom ser ut att få liten effekt. Under de sju år det tog att ta fram den nya lagen exporterade Sverige krigsmateriel till icke-demokratier för omkring 20 miljarder kronor. Ansvaret för detta vilar på både den nuvarande och den förra regeringen.

Ur regeringens skrivelse går det inte att utläsa vilka exporttillstånd som beviljats enligt den nya respektive den gamla lagen. Detta är en svaghet i skrivelsen, då denna information får ses som den mest relevanta ett år efter det att lagstiftningen trätt i kraft. Vänsterpartiet hade gärna sett att skrivelsen redovisade statistiken uppdelat utifrån vilken lag som tillämpats. Export av krigsmateriel innebär ofta processer som sträcker sig över lång tid. Ett beslut som fattas ett år kan leda till export under flera år framöver, inte minst följdleveranser. Därför menar Vänsterpartiet att regeringen, för att säkerställa maximal insyn, i kommande skrivelser om exporten av krigsmateriel ska redovisa enligt vilken lag exporten beviljats. Vänsterpartiets bedömning är att förändringarna av lagen inte kommer att innebära någon tydligt skärpt exportkontroll av krigsmateriel, eftersom hindren inte är ovillkorliga och andra intressen troligtvis även fortsättningsvis kommer att väga tyngre i den samlade bedömningen. Exakt vilka effekter regelverket kommer att få är det

fortfarande för tidigt att uttala sig om. För att kunna avgöra om avsikten bakom förslaget, och direktiven till Krigsmaterielexportutredningen, uppfylls genom den nya lagen bör regeringen göra en grundlig utvärdering av det förändrade regelverket tre år efter att det trätt i kraft. I skrivelsen beskriver regeringen den svenska vapenexporten under 2018. Värdet på export av krigsmateriel under 2018 uppgick till strax över 11 miljarder kronor, vilket var samma nivå som under 2017. Det i särklass största mottagarlandet var 2018, precis som 2017, Brasilien. Därefter följde Pakistan, Indien, Ungern och USA. Under 2018 har Sverige också exporterat vapen till Turkiet, Filippinerna, Brunei, Indonesien, Malaysia, Singapore, Thailand, Bahrain, Oman, Qatar, Jordanien, Kuwait, Förenade Arabemiraten, Saudiarabien och Algeriet. Samtliga dessa stater, samt Pakistan och Ungern, klassas som icke fria eller delvis fria av Freedom House. Under 2018 beviljades tillstånd för framtida export till samtliga dessa länder. Frågan om effekten av den nya lagstiftningen aktualiseras genom denna lista av länder.

Den 1 januari 2019 tillträdde högerpopulisten Jair Bolsonaro presidentposten i Brasilien. Bolsonaros regering har fler militärer som ministrar än den regering som landet hade under militärstyret efter kuppen 1964. Av 22 ministrar är 2 kvinnor. Sedan tillträdet har Bolsonaro hunnit legalisera vapeninnehav, öppna upp för exploatering av skyddade områden i regnskogarna i Amazonas och flytta Brasiliens ambassad i Israel till Jerusalem. Han har av sagt sig Brasiliens värdskap för FN:s klimattoppmöte i höst och tydligt profilerat sig som klimatskeptiker. Sedan Bolsonaro tillträdde har vi sett ökade kränkningar av mänskliga rättigheter, inskränkta friheter och krympande demokrati. Människorättsaktivister, hbtq-personer och oppositionella politiker har tvingats lämna landet på grund av dödshot som riskerar att verkställas. Under 2017 och 2018 var Brasilien det land som Sverige exporterade mest vapen till. Det svensk-brasilianska kontraktet om stridsflygplanet JAS knyter Sveriges och Brasiliens regeringar till varandra under lång tid för ett ömsesidigt beroende. Vänsterpartiet är mycket kritiskt till regeringens stöd till affären, och i ljuset av utvecklingen i Brasilien menar vi att regeringen nu måste bevaka den fortsatta affären noga. Det finns stora risker att svenska vapen kommer att användas för att kränka mänskliga rättigheter och skapa instabilitet i Latinamerika. Regeringen bör utvärdera utvecklingen i Brasilien och agera för att svenska vapen inte bidrar till kränkningar av mänskliga rättigheter eller skapar instabilitet i regionen.

Den 26 mars 2015 inledde en militärallians under ledning av Saudiarabien flyganfall mot huthirebellerna i Jemen, vilka i sin tur får stöd från Saudiarabiens ärkefiende Iran. Kriget i Jemen har skapat världens värsta humanitära katastrof. Över 22 miljoner människor behöver humanitärt stöd, och fler än 3 miljoner befinner sig på flykt i landet. 85 000 barn tros ha dött av svält. Saudiarabien är en av världens största vapenköpare, i särklass störst i regionen. Den koalition som strider mot huthirebellerna i Jemen består förutom av Saudiarabien även av Bahrain, Kuwait, Qatar, Förenade Arabemiraten, Egypten, Jordanien, Marocko och Sudan. Sverige har under

bombningarna av Jemen exporterat vapen till sex av staterna som deltar i koalitionen. Även under 2018 exporterade Sverige krigsmateriel och beviljade export till sex av länderna: Saudiarabien, Förenade Arabemiraten, Kuwait, Bahrain, Qatar och Jordanien. Samtliga är att betrakta som auktoritära stater som bryter mot de mänskliga rättigheterna, och de deltar uppenbarligen i en väpnad konflikt. De uppfyller alltså samtliga kriterier för att inte beviljas export av svensk krigsmateriel. Koalitionen får också stöd av bl.a. USA, Storbritannien, Frankrike, Kanada och Turkiet. Europaparlamentet har antagit flera resolutioner med krav på vapenembargon mot de stater som ingår i den saudiskledda koalitionen som krigar i Jemen. Europaparlamentet menar att exporten av vapen till exempelvis Saudiarabien strider mot EU:s egna regler. Parlamentets beslut innebär att EU:s höga representant för utrikes frågor och säkerhetspolitik, Federica Mogherini, har fått i uppdrag att ta fram ett förslag till vapenembargo. Beslutet är också en tydlig signal till medlemsstaterna att sluta exportera vapen till Saudiarabien. Vänsterpartiet delar kravet i resolutionen och menar att regeringen bör stötta Federica Mogherini och agera i enlighet med Europaparlamentets rekommendation. Detta har vi motionerat om vid flera tillfällen.

Nyligen avslöjade nättidningen The Intercept och det franska grävande nätverket Disclose vilken krigsmateriel som används i kriget i Jemen. Avslöjandet som baserades på läckta hemliga dokument visar bl.a. att svenska Saabs radar- och stridsledningssystem Erieye används i kriget. Avslöjandet tydliggör Sveriges och andra länders stöd till det fruktansvärda kriget. Det går inte längre att ducka för det delansvar Sverige har för det enorma lidandet i Jemen. Av punkt 70 i den överenskommelse mellan Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Liberalerna och Centerpartiet som den nya regeringen vilar på framgår att de fyra partiernas principiella inställning är att inte godkänna vapenexportaffärer till icke-demokratiska länder som deltar militärt i Jemenkonflikten så länge konflikten pågår. Det framgår även att regeringen ska pröva ärenden utifrån gällande lagstiftning. Uttrycket ”principiell inställning” skapar viss förvirring, och olika företrädare för regeringspartierna har gett olika besked. Vänsterpartiet menar att regeringen, utifrån detta ställningstagande, bör be Inspektionen för strategiska produkter (ISP) att lämna över alla beslut som rör export av krigsmateriel till alla berörda stater till regeringen för beslut. Vänsterpartiet menar att regeringen bör vidta åtgärder för att vapenexportaffärer till de icke-demokratiska länder som deltar militärt i Jemenkonflikten inte ska tillåtas. Den planerade leveransen av Saabs radar- och stridsledningssystem Globaleye (en uppföljare till systemet Erieye som nämns i de franska dokumenten) till Förenade Arabemiraten måste stoppas. De läckta dokumenten som visar att Erieye används i Jemen säger också att Förenade Arabemiraten är huvudansvarigt för att upprätthålla blockaden av Jemen. Globaleye skulle markant öka deras förmåga att göra detta, och med ännu större effektivitet. Om exporten beviljas kommer den att få direkta och långvariga konsekvenser. Det finns möjligheter inom det svenska regelverket att säga nej till följdleveranser och dra tillbaka redan

godkända vapenaffärer om det finns särskilda skäl för det. Det brutala krig som pågår i Jemen och bevisen för att svenska vapen används i det bör ses som tillräckligt starka skäl. Vänsterpartiet menar att regeringen måste ta sitt ansvar och stoppa vapenexportaffärer till Förenade Arabemiraten.

Särskilda yttranden

1. **Krigsmaterielexporten m.m., punkt 1 (M)**

Hans Wallmark (M), Hans Rothenberg (M) och Magdalena Schröder (M) anför:

Sverige har av utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiska skäl valt att i viss utsträckning tillåta export av krigsmateriel. Ytterst är syftet att slå vakt om Sveriges långsiktiga säkerhet. Moderaterna anser att Sverige ska ha en strikt exportkontrollagstiftning med noggrann kontroll och uppföljning.

Vi anser att ett universellt, juridiskt bindande fördrag som globalt stärker kontrollen av handeln med konventionella vapen utgör den mest effektiva vägen att bekämpa den gränsöverskridande illegala vapenhandel, vilken på många håll i världen föder väpnade konflikter och instabilitet. Vi vill se ökade krav på världens länder att stifta nödvändiga lagar och skapa adekvata kontrollinstrument samt upprätta eller stärka de myndigheter som ansvarar för kontrollen.

Den svenska exportkontrollen av krigsmateriel har förhållandevis nyligen genomgått en översyn i en parlamentarisk kommitté, med resultatet att ny lagstiftning nu finns på plats där ett nytt demokratikriterium har införts. Det var angeläget att en komplicerad fråga löstes i bred politisk enighet. Överenskommelsen skapar långsiktiga förutsättningar för industrin och tydliga regler för länder och företag som handlar med Sverige. Den är också viktig för materielförsörjningen av det svenska försvaret.

2. **Krigsmaterielexporten m.m., punkt 1 (C)**

Kerstin Lundgren (C) anför:

Det är vår mening, precis som det framgår av ISP:s yttrande över Lars-Erik Lundins utredning, att svensk exportkontroll och deltagande i exportkontrollregimer inte ska undergrävas. Framtiden för svensk forskning gällande produkter med dubbla användningsområden, vilka är avsevärt större än försvarsmaterielindustrin, ska inte riskeras genom att kärnvapenförbudskonventionen skrivs under så som den nu är formulerad.

Det är viktigt att det nya exportkontrollregelverket nu får genomslag och att samarbetet i exportkontrollregimen upprätthålls. Vi välkomnar att utskottet nu gör en tydlig markering i fråga om detta och lyfter fram att detta är viktiga delar i analysen. För att detta ska fullföljas av utskottet väljer vi att inte nu driva frågan till reservation.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

Regeringens skrivelse 2018/19:114 Strategisk exportkontroll 2018 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden.

Följdmotionerna

2018/19:3099 av Håkan Svenneling m.fl. (V):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utvärdera utvecklingen i Brasilien och agera för att svenska vapen inte bidrar till kränkningar av mänskliga rättigheter eller skapar instabilitet i regionen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i kommande skrivelser om strategisk exportkontroll, krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden ska redovisa enligt vilken lag exporttillstånd beviljats och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska göra en grundlig utvärdering av det förändrade regelverket tre år efter att det trätt i kraft för att se om det inneburit den skärpta exportkontroll av krigsmateriel som avsetts och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska vidta åtgärder för att vapenexportaffärer till de icke-demokratiska länder som deltar militärt i Jemenkonflikten inte ska tillåtas och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör stoppa vapenexportaffärer till Förenade Arabemiraten och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:3100 av Kerstin Lundgren m.fl. (C):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inte undergräva svensk exportkontroll och deltagande i exportkontrollregimen genom att skriva under FN:s kärnvapenförbudskonvention och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inte riskera framtiden för svensk forskning och industri genom att skriva under FN:s kärnvapenförbudskonvention och tillkännager detta för regeringen.

Motioner från allmänna motionstiden 2018/19

2018/19:757 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V):

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör avstå från vapenexport i sitt exportfrämjande arbete och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2589 av Johan Pehrson m.fl. (L):

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om krigsmateriellagen och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2852 av Martin Ådahl (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppmana regeringen att utnyttja sina befogenheter att stoppa alla vapenleveranser till Saudiarabien, inklusive följdleveranser, för att tydliggöra att intentionerna i den svenska vapenexportlagstiftningen inte är att medge vapenexport till nationer som likt Saudiarabien uppenbart utför allvarliga brott mot de mänskliga rättigheterna och allvarliga brott mot civilbefolkning i krig, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2018/19:2903 av Hans Wallmark m.fl. (M):

36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ökad säkerhet genom internationella avtal och exportkontroll och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Motionsyrkanden som avstyrks av utskottet

Motion	Motionärer	Yrkanden
--------	------------	----------

3. Övriga yrkanden

2018/19:2852 Martin Ådahl (C)